

actibus, qui sequuntur consensum voluntatis, non videtur hoc necessarium, quia illi jam comparantur ad voluntatem, sicut actus externi ad internos, illos autem non oportet esse occultos. Tertia distinctio cogitari potest de actibus intellectus speculativi, aut practici, ut isti occulti habendi sint, non vero illi, quoniam actus practici sunt propria regula voluntatis, et illam ad operandum inducunt, magisque ad ordinem moralium actuum pertinent. Speculationes vero intellectus sunt actus magis naturales, et connexionem illam, seu habitudinem ad actus liberos voluntatis non habent.

11. *Nullum genus excipitur.* — Nihilominus nullam istarum distinctionum, vel limitationum admittendam esse censeo, sed absolute et generaliter dicendum esse, nullam intellectus cogitationem, vel actualem considerationem posse ab Angelo videri distincte, et prout in se est, quia omnes pertinent ad quemdam rerum ordinem, cujus species intelligibiles non sunt Angelo naturaliter debita: et quia sermo Scripturae, et Patrum universalis est, et nulla ratio sufficiens occurrit ad exceptionem faciendam. Nam imprimis apprehensio, et iudicium fortasse non sunt actus ita distincti, quin in apprehensione aliqua ratio iudicii includatur, quatenus aliquam cognitionem includit, quod maxime locum in Angelis habet. Quod si forte distinguuntur, id non refert: nam apprehensio est propter iudicium, et ejusdem ordinis sunt, imo tanquam unum computantur, ideoque utriusque cognitio natura sua reservata est, ita ut neutrius species sit Angelo debita. Deinde cogitationes praevinentes voluntatem esse occultas, licet non sit formaliter libera, probat illa ratio, quod sunt radix et quasi proxima causa, et regula actuum liberorum voluntatis. Item, sicut supra dicebamus, motus primo primos voluntatis esse occultos, licet actu non sint liberi, quia sunt ejusdem ordinis, et de se fieri possent libere: ita de his cogitationibus antecedentibus dicimus esse ejusdem ordinis, et natas fieri ex motione voluntatis, licet quando sunt praeviae non ita fiant. Et sit ratio illa divi Thomae, ut sit universalis, intelligenda est, ut non dicat solum actum, sed etiam aptitudinem, id est, quod illi actus de se nati sunt fieri ex motione libera voluntatis.

12. *Progreditur proxima resolutio.* — *Speculativi actus intellectus, cur Angelis sint occulti.* — De actibus etiam intellectus, qui fiunt ex consensu voluntatis, non minus certo tenendum est, esse per se occultos, sicut est,

verbi gratia, actus fidei divinae, eique contraria haeresis mentalis, quam theologi per se occultam appellant et non solum respectu hominum, sed etiam respectu daemonum verum est. Unde in hoc etiam Christus Dominus suam demonstrabat divinitatem, quod internam fidem, quanta et qualis esset, conspiciebat. Et D. Thomas de illis potissimum actibus intellectus, qui sine libero voluntatis consensu non fiunt, dixit, soli Deo esse notos, utique non solum, quia sunt liberi, tanquam actus imperati, sed quia simul sunt ejusdem ordinis. Unde ulterius addo, quod isti actus, qui ex aliquo voluntatis consensu fiunt, sunt etiam principia et regulae aliorum actuum moralium, quos in voluntate excitant. Denique ob easdem causas excipiendi non sunt actus speculativi intellectus, qui etiam sunt cogitationes liberae et ab eis plurimum pendent actus liberi voluntatis, et morum internorum institutio. Nam intellectus speculativus aliquid etiam movet, et facile transit in practicum. Et, ut uno verbo concludamus, eo ipso, quod natura rationalis postulat, ut cogitationes et affectiones possit habere secretas, et omni creaturae absconditas, simpliciter utraque potentia intellectus, et voluntatis illam habet naturalem proprietatem, ut omnes earum actus, qui libere fiunt, aut fieri possunt, sine proprio consensu ab alio cognosci non valeant, nec eorum species aliis sint connaturales. Unde ab hac regula ad summum excipi posset actus, quo se Angelus semper intuetur, si omnino naturalis est, ut de dilectione dicebamus.

CAPUT XXVI.

UTRUM ANGELI SUOS INTERNOS CONCEPTUS, VEL AFFECTUS PER SIGNA SENSIBILIA, VEL SPIRITUALIA ALIIS MANIFESTENT.

1. *Certum est, posse unum Angelum manifestare suos conceptus alteri.* — Quaestionem de locutione Angelorum, a praecedenti valde disjungendo, tractavit D. Thomas, 1 p., q. 107. Quia vero potissima difficultas, quae ex superiori resultat, sine hujus puncti declaratione expediri non potest, ideo illa omnia, quae ad locutionem spectant, hoc loco addenda esse iudicavimus, alia vero quae ad illuminationem pertinent, in lib. 4, reservabimus. Supponimus autem primo, non minus certum esse, posse unum Angelum cognoscere cogitationes alterius, eo consentiente et volente, quam sit certum, eo non volente non posse. Nam sicut hos

actus esse occultos modo praedicto est conveniens angelicae naturae, ita etiam est valde necessarium, ut saltem volente Angelo, cujus sunt actus cognosci possint, quia alias inter Angelos non posset esse vita socialis, neque ordo, aut gubernatio, quod est contra perfectionem et conditionem naturae rationalis et Scripturis etiam repugnat, ut videbimus.

2. *Item certum de facto manifestare, quod est dari locutionem inter Angelos.* — *Angeli ut loquantur inter se non indigent corporibus assumptis.* — Hinc secundo certum est, esse inter Angelos locutionem, qua suos conceptus et actus invicem manifestant, qua suos conceptus et actus invicem manifestant. Ita docet divus Thomas supra, et omnes theologi in 2, d. 11. Et sumitur ex Paulo 1, Corinth. 13, dicente: *Si linguis hominum loquar et Angelorum.* In quo supponit, esse in Angelis locutionem, ut ibi notant Chrysostomus, homil. 32, Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, Anselmus, et D. Thomas, et Prosper in epistol. ad Demetriad. Nam licet Paulus per exaggerationem perfectissimam linguam significare voluerit, non haberet locum exaggeratio, nisi supponeret, esse in Angelis excellentiorem linguae modum, nempe spiritualis et intellectualis, ut Theophylactus indicavit. Denique in aliis locis Scripturae saepe dicuntur Angeli inter se loqui, ut Zachariae 2 et 3, Apocalyps. 7 et 9, et licet in corporibus assumptis loquentes introducantur, ut ab hominibus audiri possint, nihilominus supponuntur inter se loqui. Nec cogitari potest, eos corporibus indigere, ut inter se loquantur, cum corpora naturaliter non habeant. Et Judas in sua epistola dicit, Michaellem Archangelum cum diabolo disputasse, quod necesse non est, ut in corporibus assumptis factum fuerit. Atque hoc intendit Damascenus lib. 2, cap. 3, dicens, Angelos inter se spirituali modo suas cogitationes et consilia communicare. Et idem intendunt Basilius et Gregorius paulo post citandi. Idemque supponunt Dionysius, et caeteri Patres dicentes, esse inter Angelos superiores et inferiores ordines, ita ut inferiores a superioribus discant, eisque obediant, ut ex Dionysio de caelesti Hierarch., supra tetigimus et infra in lib. 4 et 6, latius dicemus, et ex citato loco Zachariae 2, confirmat Isidorus, lib. 1, sententiar., cap. 10, § *Inter Angelos*: ubi non solum bonos Angelos, sed etiam malos inter se hunc ordinem servare, imo et malos a bonis interdum addiscere, tradit in § *Angeli in Verbo*, dicens, daemones aliquid per revelationem a sanctis Angelis discere,

quod supponit etiam Augustinus, lib. Divinat. daemon., c. 5 et 6. Ratio denique est, quia Angelus non cognoscit alterius actus mentales, dum illos occultos habet: potest autem illos cognoscere, si alter velit, ergo oportet, ut alter possit illos revelare, haec autem revelatio locutio dicitur.

3. *Locutio unius Angeli et alterius auditio connexionem doctrinae habent.* — *Una sententia affirmans de signis sensibilibus.* — *Quo pacto quidam explicent dicta sensibilia signa, qui rejiciuntur.* — His positis dubium est, qualiter fiat haec locutio ex parte loquentis, et quia omni locutioni auditio respondet et intelligentia, ut fructuosa esse possit, consequenter exponendum est, quomodo unus Angelus alium audiat, et quomodo fiat potens ad intelligendum, quod antea non poterat, imo etiam ad id moveatur et excitetur. Quae res obscurissima theologis visa est. Unde in varias sententias divisi sunt, quas ut convenienti ordine referam et examinem, suppono duobus modis intelligi posse, unum Angelum manifestare alteri conceptum suum. Primo tantum in testimonio dicentis, ita ut Angelus audiens non videat rem sibi dictam, nec conceptum loquentis intuitive et clare in se, sed tantum in verbo et testimonio dicentis: secundo: quod talis sit locutio, ut actum loquentis clare, et in se manifestet. In hoc ergo capite de priori modo, in sequenti de posteriori dicemus. Igitur priorem modum secuti sunt quidam theologi, qui dixerunt, Angelos loqui inter se per signa quaedam, quibus conceptus suos aliis indicant, sicut nos per voces illos exprimimus: De his autem signis quidam dixerunt esse sensibilia, et ab ipsis in aliquo corpore formari, sicut nos in aere, vel in charta voces, vel litteras edimus. Hanc opinionem refert Durandus, in 2, d. 11, q. 2, cum Hervaeo, in quaest. 1, et in ea duos distinguit modos, unus est, ut illa signa sensibilia sint figurae factae in caelo, habentes inter Angelos peculiarem significationem. Et hunc rejicit num. 7, tanquam frivolum, quia nec talis figuratio in caelo facta, nec ejus significatio sive naturalis, sive ad placitum intelligibiles sunt. Et quae dicemus contra sequentes modos, hunc a fortiori impugnabunt.

4. *Aliorum explicatio.* — *Rejicitur primo.* — Alium modum subjungit num. 12, nimirum, ut illa signa sint, vel soni sensibiles in aere formari instar vocum, vel sint nutus, et signa facta in corporibus assumptis, sicut homines etiam inter se loquuntur. Et hunc modum probat Durandus fere ut unicum, loquendo in ri-

gore de propria locutione. Verumtamen licet nunc Angeli ita possint inter se loqui, ut ex Scriptura sacra referebamus, omnino tamen improbable est, hunc loquendi modum illis tribuere, vel tanquam necessarium, vel tanquam ipsi connaturalem, ut recte docet Bonaventura, in 2, d. 10, art. 3, q. 1. Et declaratur primo, quia communicatio mutua inter Angelos naturalis illis est, et intra suum gradum illis necessaria, ergo et locutio inter eos est eodem modo naturalis et necessaria: sed natura angelica cum omni proprietate naturali, et in illo gradu necessaria est independens a corporibus, unde et locutio esse posset inter eos, etiamsi non essent corpora, ergo ille modus locutionis est accidentarius, et quasi ab extrinseco proveniens Angelus, ergo præter illum assignandus est Angelis modus locutionis per se illis conveniens, et spirituali naturæ proportionatus. Et declaratur primo, quia tales soni, vel nutus non significant, nisi ad placitum, ex hominum impositione, aut consuetudine, quas Angeli bene notunt et imitantur, quis autem dicat locutionem Angelorum ex hominum impositione, aut more pendere?

5. *Rejicitur secundo.* — Secundo expendo, licet Angeli in corporibus assumptis ita inter se loquantur propter homines, nihilominus signa illa sensibilia non posse ad immutandum intellectum Angeli audientis pervenire, sicut voces immutant mentes hominis. Et ratio est, quia in Angelis non sunt phantasmata, nec est naturalis connexio sensuum cum intellectu, ut per illos immutatio sensibilis usque ad intellectum penetret, sicut in homine fit, et ideo inter Angelos sensibilis sermo non potest habere illam vim locutionis, quæ ad intellectum immutandum perveniat, sed solum habet vim significandi tali modo, ut ab alio intelligi possit, si velit attendere, et ideo necessaria est alia locutio propria et spiritualis, per quam Angeli et loquantur, et alios ad audiendum sine lingua et vocibus excitent. Et hoc intendit Damascenus, dicto cap. 3, dum ait: *Non lingua et auribus opus habentes, verum citra sermonis (utique sensibilis) adminiculum cogitationes suas atque consilia inter se communicantes.* Et in eodem sensu accipiendum est, quod dicit Basilius, homil. 3, in id, *Attende tibi*, hominibus datum esse sermonis (utique sensibilis) usum, propter corporis impedimentum. *Si enim (inquit) ipsi viveremus, anima omnium oculis conspicua et nuda, inter nos mox conveniret per mutuam cogitationum intelligentiam.* Non quidem quia hæc inter puros spiritus sine

aliqua locutione fiat, sed quia non indigent signis sensibilibus, sed spirituali modo per liberum consensum, quem per illa verba significat, *inter nos conveniret.* Et eodem modo exponitur Gregorius, lib. 18, Moral., cap. 3, a D. Thoma, dicta quæst. 107, art. 1, ad 1, ut supra etiam attigimus, excludit enim ab spiritibus carentibus corpore necessitatem signorum sensibilium, non omnem suorum conceptuum et affectuum manifestationem.

6. *Secunda sententia affirmans de signis spiritualibus.* — Secunda principalis sententia est, Angelos inter se loqui per signa spiritualia instrumentaliter, ut aiunt, significantia: illa enim nunc proprie signa, quasi per antonomasiam appellamus. Hanc etiam refert Durandus supra, et sequitur Ægidius, in 2, dist. 10, quæst. 3, art. 1, illamque hoc modo explicat, quod Angelus post directam cognitionem rei, quam habet, potest velle in se facere signum illius verbi, quod de re formavit, quod signum non est natura sua occultum, sed notum aliis, et ideo formatio illius signi est sui conceptus expressio et locutio. Indicat autem illud signum non esse actum cognoscendi in ipsomet loquente, sed aliquid ab omni actu et a specie intelligibili et habitu distinctum. Et hanc opinionem sequuntur Argentinensis, in eadem d. 10, quæst. 1, art. 2, Gregorius, quæst. 2, in fine, Marsilius, in 2, q. 7, art. 2, Clichtovæus, in Damascenum, l. 2, cap. 3, Molina, d. a. 4, ubi Vasquez satis est in illam propensus. Tribui etiam solet Capreolo, in 2, d. 11, quæst. 1, art. 1, in probatione primæ conclusionis, ex divo Thoma, ibidem quæst. 1, art. 3, ubi generaliter dicit, verum esse, Angelos loqui per signa, sed illi in alio sensu loquuntur, ut videbimus capite sequenti.

7. *Examinatur hæc secunda sententia per septem interrogationes.* — Hæc vero opinio a cæteris theologis rejecta est, præsertim vero illam impugnat Durandus supra, licet non admodum efficaciter, ut statim dicam: nam ut iudicium de illa proferam, pauca prius circa illam interrogare et expendere necesse est. Primum quid sint hæc signa in sua realitate vel entitate: secundum, quomodo significant: tertium, quomodo fiant, id est, an libere vel necessario: quartum, in quo subjecto fiant, id est, an in loquente vel in audiente: quintum, si sint in loquente, an aliquid ex illis resultet in audiente: sextum, an talia signa semel facta semper permanentia sint, sicut Scripturæ, vel quantum durent, vel solum durent dum fiunt, sicut voces, vel nutus qui per motum fiunt.

Ultimo, an ista signa sint omnino necessaria, ita ut Angeli non possint aliter aliorum conceptus cognoscere, nisi per hæc signa, per se loquendo, et exclusa locutione personosensibiles, seu per corpora assumpta. Nam his explicatis, inde, ut arbitror, quanta sit difficultas vel probabilitas in hac sententia, facile apparebit.

8. *Prima interrogatio, quid sint dicta signa spiritualia.* — *Non esse actus vitales loquentis, nec audientis.* — *Non item esse species intelligibiles.* — *Nec habitus, aut qualitates alias nobis notas.* — De primo puncto nihil affirmative, ut sic dicam, a defensoribus hujus sententiæ explicatum invenio, sed tantum negative. Dicunt enim frequentius, hæc signa non esse actus vitales, seu conceptus intellectuales, quia si sunt in ipso loquente, et sunt actus mentis, non poterunt ab alio videri, et consequenter non poterunt illi significare, nec ad loquelam deservire: nam per illa signa cognosceret loquens, non vero alius: si vero sunt in audiente, non possunt in ipso fieri a loquente, ut statim probabimus: at vero signum locutionis debet fieri a loquente, quia loqui est representare mentem, aliquod signum illius efficiendo, ut statim dicemus, quamquam in hoc aliter senserit Major, ut paulo inferius notabo. Deinde negant hi auctores, hæc signa esse species intelligibiles, tum quia non deserviunt ad cognoscendam rem significatam in se, sed tantum in signo; tum etiam, quia nec sunt, species intelligibiles loquentis, quia illas non acquirit, sed habet inditas: hæc autem signa ipse facit. Item quia licet unus Angelus audiens videat species intelligibiles alterius Angeli loquentis, per illas non videt, quid cogitet, vel amet, ergo si hæc signa essent species aliquæ loquentis, nihil audienti significarent: nec etiam possunt esse species ipsius audientis, quia vel essent inditæ a principio, et sic per illas posset cognoscere actus alterius, sine manifestatione ejus, vel essent impressæ a loquente, et hoc putant impossibile illi auctores, præsertim quia illi non ponunt hæc signa effective representantia rem in se, sed objective, et instrumentaliter representantia rem in signo. Et hinc a fortiori concluditur, hæc signa juxta hos auctores, non esse habitus, vel aliquam ex qualitatibus nobis notis: quid autem sint, non dicunt, sed tantum esse signa.

9. *Esse tamen qualitates reales.* — *Proposita signorum explicatio difficilis.* — Videtur tamen necessario dicendum esse qualitates reales, in quibus illa significatio fundetur, sive illa sit relatio rationis, sive realis: nam sem-

per fundari debet in aliqua re, vel modo reali facto de novo: cum enim Angelus per hæc signa loquitur, aliquid realiter efficit, illa ergo effectio aliquem realem terminum habet: ille autem non potest esse nisi in specie qualitatis. Nam in specie relationis esse non potest, quia ad relationem non est per se actio, seu mutatio: hoc autem signum non fit sine aliqua mutatione, quæ per realem efficientiam fit in eo, in quo tale signum adhæret, quæ est prævia ad relationem signi, et fundamentum ejus: est ergo aliquid absolutum prævium ad relationem, ergo est qualitas, quia discurrendo per cætera prædicamenta certum est, in nullo alio esse posse. Denique ita videtur de his signis judicandum, sicut theologi probabiliter opinantes de characterē sentiunt, nimirum esse qualitatem realem, ut in 3, tom., 3 p., disp. 11, sect. 2, dixi, et tradit optime Vasquez, tom. 2, in 3 p., disp. 134, cap. 2, nam discursus ibi facti hic optime accommodari possunt: et ex hac resolutione incipit innotescere prima difficultas non parva, quæ est in illa sententia. Quia difficillimum est, intelligere, quæ, vel qualis esse possit illa qualitas, aut quis sit primarius et proprius ejus effectus formalis, propter quem sit a natura instituta: nam significatio non potest esse affectus formalis, nec finis intrinsecus talis qualitatis, ut ex dicendis patebit, et ideo difficillimum arbitror talis qualitatis naturam explicare. Unde in characterē principis fidei ducimur ad illam qualitatem credendam: quod etiam facilius admittitur, quia character est qualitas supernaturalis, et modo supernaturali fit. At si in Angelis sunt talia signa, erunt qualitates ordinis, et modo connaturali fieri debent, et ideo difficilius creduntur, maxime si ex principis naturalibus, non ex necessitate inferuntur.

10. — *Secunda interrogatio, an dicta signa sint naturalia vel ex instituto.* — *Signi formalis, et instrumenti.* — *Distinctio.* — Admissis tamen qualitatibus, num illæ ad significandum internos actus ponantur, statim occurrit secunda interrogatio, scilicet, quo modo significant. In quo suppono, sicut in superioribus distinximus, duplex medium cognoscendi, scilicet cognitum et incognitum, ita hic posse distinguere duplex signum, scilicet cognitum, et incognitum, licet revera juxta descriptionem signi, quam dialectici tradunt, signum proprie non sit, nisi medium cognitum: nam signum dicitur, quod præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire, quæ data est de signo sensibili, et cum proportionem appli-

cari potest ad intelligibile, et in ea supponitur, signum prius seipsum cognoscendum offerre, et per illud transitum fieri ad alterius rei cognitionem quod est, esse medium cognitum. Tamen quia omne id, quod aliud repræsentat, aliquo modo induit rationem signi, quia repræsentare, et significare, fere idem sunt, ideo species intelligibilis, sicut repræsentat id cuius est species, ita significat illud, et consequenter, illius esse signum dici potest. Et secundum hunc loquendi modum species intelligibilis dicitur signum incognitum, quia non ducit in cognitionem alterius per cognitionem alterius per cognitionem sui, neque illam per se requirit: et in hoc sensu loquitur de signis Capreolus, cum D. Thoma supra. Hæc ergo distinctione admissa, hic supponimus hæc signa, de quibus tractamus, non poni tanquam signa incognita, quia non creduntur esse species intelligibiles, sed objecta quædam Angelis cognoscibilia per species innatas, quas habent, eo ipso, quod talia signa in rerum natura ponuntur: et sic cognita ducunt in cognitionem actuum cordis, et ideo signa cognita dici possunt. Hæc autem bona dupliciter repræsentare solent, scilicet vel naturaliter, ut fumus indicat ignem, vel ad placitum (ut vocant, seu ex institutione) ut voces, vel scripturæ inter nos. Quo ergo istorum modorum hæc signa Angelis significant, interrogamus?

11. *Responsio quorundam esse naturalis.* — *Improbatur proxima responsio.* — Primus modus dicendi esse potest, hanc significationem esse connaturalem. Et suaderi potest, tum excludendo significationem ad placitum inter Angelos, quia vix intelligi potest (ut statim argumentabimur) tum directe, quia supponendo tales qualitates esse possibles, nulla videtur esse repugnantia, quod inter illas quædam suapte natura apta sit ducere in cognitionem talis actus interni, alia in cognitionem alterius, et sic de cæteris. Et confirmatur a simili de characteribus, quia non desunt, qui dicant, unumquemque ex tribus characteribus, Baptismi, Confirmationis, et Ordinis habere natura sua propriam significationem, propter quam imprimitur. Atque ita partem hanc probabiliorum reputat Vasquez supra, juxta hanc sententiam, et communiorem inter ejus auctores esse reputat. Ergo vero illam intelligere non valeo, unde cum nec revelata sit, nec ratione probetur, credendam non censeo. Nam omnis naturalis significatio fundatur, vel in formali similitudine, qualis est in imagine, vel in aliqua necessaria connexion inter signum, et

signatum, quæ connexio non potest esse, nisi in aliquo genere causæ, et effectus. Nam pura connexio relativa, qualis est inter duo correlativa, vel rationem, et terminum, ad hoc non deservit, quia nunquam potest una relatio esse signum, per quod in cognitionem termini, vel alterius relationis perveniatur, quia ut relatio cognoscatur, necesse est simul terminum, seu correlationem cognoscere. Qua ratione supra etiam diximus, relationem non posse esse medium cognitum, per quod ad cognitionem termini, vel correlativi perveniatur.

12. At vero in præsentia istæ qualitates, quæ dicuntur esse signa, per quæ Angeli inter se loquuntur non sunt formales similitudines, seu imagines actuum cordis, quia non sunt actus vitales, nec conveniunt cum illis in essentia, nec fingi potest convenientia in figura, vel aliqua forma accidentali simili, in qua significatio illa, seu repræsentatio fundatur. Nec etiam talis qualitas est causa actus, quem repræsentat, ut est per se notum, nec etiam est effectus, quia nec est actus vitæ, nec habitus, nec species intelligibilis: præter hæc autem non habet actus mentis aliquem effectum, imo etiam de his non ab omnibus conceditur. Potest etiam fieri argumentum ad hominem, quia ista qualitas repræsentativa non potest ex necessitate naturæ fieri, vel manare ab actu, in cuius cognitionem ducit, alias semper se manifestaret per tale signum: nec etiam potest manere libere, quia dicti auctores nolunt admittere efficientiam liberam in his actibus intellectus, vel voluntatis, supposita eorum existentia. Ergo non potest illa qualitas repræsentare talem actum, ut proprius effectus illius, ergo nulla ratio, aut fundamentum naturalis significationis in ea invenitur. Nam præter dicta nullum aliud nos invenimus, nec facile intelligi, aut excogitari potest. Si quis autem dixerit, esse posse alios modos signorum naturaliter repræsentantium, licet nos illos non intelligamus, haberet locum responsio, si fides non cogeret ad credenda talia signa, cum vero ratione naturali procedimus, tale responsum admittendum non est; præsertim, quia ratio probat efficaciter, a sufficienti partium enumeratione, quia non potest esse naturalis significatio in uno objecto cognito, nisi habeat connexionem cum re significata: nec ista connexio potest esse sine fundamento causæ, vel effectus, secluso nexu inter relativa, qui ad rem non pertinet. Alias rationes affert Durandus contra hanc significationem naturalem, quas omitto, quia parvi momenti.

13. *Aliorum responsio esse signa instituta.* — *Impugnatur, quoad unam partem, quod signa illa sint reflexi conceptus.* — Alius ergo modus dicendi est, hanc significationem esse ad placitum, qui non displicet Majori in 2, dist. 9, quæst. 5, in penultimo dicendi modo: indicat autem ibi, qualitatem impositam ad significandum, esse conceptum reflexum, qui naturaliter solum repræsentat alium actum, supra quem cadit et quem pro objecto habet: potest autem imponi ad placitum, ad significandum vel actum directum, quem naturaliter, etiam repræsentat, vel etiam alium, quem de se nullo modo repræsentat. Illam autem impositionem, ait, fieri ab ipsismet Angelis inter se in illa convenientibus. Et ibidem tribuit Gregorio, quod ponat hæc signa significantia ad placitum, sed Gregorius nec dicit hæc signa esse conceptus directos, vel reflexos, nec modum significandi declarat. Et quoad priorem partem supponere videtur Major, conceptus et actus intellectus angelici non esse natura sua aliis occultos, ut aperte docet, quia aliter non constaret, qualiter loquerentur per illa signa. Nam si actus intellectus sunt natura sua occultati, non sunt apti ad illam significationem, quia nemo potest talem significationem percipere, qui qualitatem ipsam ad significandum impositam, videre non possit. Et hæc ratio non minus in actu reflexo, quam in directo locum habet: quia si aliquis occultus est, etiam omnes sunt natura sua occultati sine exceptione, ut dixi, et paulo post in particulari dicam.

14. *Impugnatur quoad alteram quod sint ex instituto.* — Quod vero spectat ad alteram partem de significatione ad placitum, illam impugnat Durandus supra duabus rationibus. Prima supponit habere Angelos semper, ac naturaliter talia signa. Sed hoc falsum est, et contra mentem eorum, qui hanc sententiam defendunt: consequenter enim dicunt, esse in potestate loquentis, efficere, vel non efficere, tale signum. Altera vero ratio optime impugnat illum modum significandi ex impositione eorumdem Angelorum: nam vel impositio erit inutilis, aut involvit repugnantiam. Si enim unusquisque Angelus sua signa ad significandum imponit, aut illa impositio ab aliis ignoratur, et sic est inutilis, quia tale signum non poterit aliis significare, vel cognoscitur ab aliis, et tunc vel cognoscitur mediante locutione ipsius instituentis tale signum, et sic opus est, ut prius habeat signa, per quæ loquatur, et de illis eadem quæstio redibit, vel

cognoscitur sine locutione, et hoc repugnat positioni, nam ille Angelus, qui significationem imposuit, voluntate libera id fecit: hæc autem voluntas libera non potest ab alio cognosci sine locutione, ergo repugnantia in eo involvitur. Quod si hæc signa non imponuntur ab unoquoque privatim, sed per concordiam omnium, ad talem impositionem faciendam, ut in ea convenient, opus est, ut inter se loquantur, suasque voluntates, atque judicia in tali negotia mutuo sibi manifestent, et ita vel loquentur prius sine signis ad placitum, vel loquentur per signa nondum imposita, quæ omnia repugnant. Quo discuru, iudicio meo, evidenter probatur, non posse talem impositionem fieri per ipsos Angelos. Nec est simile de hominibus, tum quia ante impositionem possunt se intelligere per nutus, vel possunt materialiter proferre nomen, nutibus designando rem, quam volunt illo nomine significare, et sic de aliis, qui modus licet sit difficilis, non tamen est impossibilis, imo usu, et consuetudine, ita videntur homines in infantia nativam linguam addiscere, in Angelis vero non sunt hujusmodi spirituales nutus distincti a qualitatibus significantibus, et ideo vel significatio esse debet naturalis, et perfecta, vel certe per impositionem factam ab ipsis Angelis, esse non potest.

15. *Non videtur tamen repugnare, quod sint ex instituto Dei.* — Nihilominus posset quis dicere talia signa esse data et imposita a Deo. Nam licet ipsa non sint indita immediate a Deo, tamen notitia eorum necessario esse debet tradita a Deo, quia non possent Angeli libere talia signa efficere, nisi eorum notitiam haberent. Deus autem infundendo talem notitiam, non solum docuit Angelos quid essent illæ qualitates, sed etiam quid vellet per unamquamque illarum significari. Sicut est verisimile infudisse Adæ et Evæ notitiam, et impositionem, ac significationem alicujus linguæ, verbi gratia, Hebrææ, ut statim ac creati sunt, possent secum confabulari et se verbis intelligere, ne prius nutibus inter se uti illis necessarium esset, ad nova nomina rebus imponenda, vel ut Eva recideret, quod Adam per verba jam imposita illi significare vellet. Et in hoc modo significandi ad placitum, repugnantiam non invenio: si semel supponatur in Angelis virtus ad efficiendas libere similes qualitates, quæ nec actus vitales sint, nec principia eorum. Nihilominus tamen etiam admissa possibilitate talium signorum, supersunt aliæ difficultates, in admittenda locutione Angelorum per talia